

جامعه‌شناسی گروه‌های اجتماعی آسیب‌پذیر در حوادث طبیعی

www.ketab.ir

دکتر امیر سلطانی‌نژاد

دکتر سعید معدنی

(عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز)

سرشناسه	: سلطانی نژاد، امیر، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: جامعه‌شناسی گروه‌های اجتماعی آسیب پذیر در حوادث طبیعی / امیر سلطانی نژاد، سعید معدنی.
مشخصات نشر	: تهران: طراوت، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۰ ص.
شابک	: ۷۰۰۰۰ ریال 978-600-6530-44-4
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: زلزله — ایران — جنبه‌های اجتماعی
موضوع	: زلزله — ایران — تجزیه و تحلیل خطرات
موضوع	: زلزله — ایران — خسارات و خرابی‌ها
موضوع	: مدیریت بحران — ایران — اثر زلزله
موضوع	: گروه‌های اجتماعی — ایران
شناسه افزوده	: معدنی، سعید، ۱۳۴۳ -
رده بندی کنگره	: ۵۳۷۰۵۳/الف/۱۳۹۵۹ س۷۵
رده بندی دیویی	: ۵۵۱/۲۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۲۰۰۱۱

جامعه‌شناسی گروه‌های اجتماعی آسیب پذیر در حوادث طبیعی

دکتر امیر سلطانی نژاد
دکتر سعید معدنی

نشر طراوت

تاریخ و نوبت چاپ: اول ۹۵	شماره ن: ۱۰۰۰ جلد
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۳۰-۴۴-۴	قیمت: ۷۰۰۰ تومان
صفحه آرا: مطهره ربیعی	ویراستار: سعید سلطانی نژاد
مرکز پخش: تهران، م بهارستان، خ مجاهدین اسلام، جنب مسجد شفا، کوچه شهید کشمش، شماره ۱۴	فکس: ۷۷۵۳۶۴۵۶
تلفن: ۷۷۶۵۱۴۱۲	

ایمیل: taravat1347@yahoo.com

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

فهرست

۹.....	پیشگفتار
۱۳.....	فصل اول: گروه‌های اجتماعی
۱۷.....	ملاک‌های طبقه‌بندی گروه اجتماعی
۱۸.....	معرف‌های چهارگانه گروه اجتماعی
۱۹.....	گروه‌های اجتماعی آسیب‌پذیر در حوادث طبیعی
۲۵.....	فصل دوم: آسیب‌پذیری
۲۶.....	آسیب‌پذیری
۲۷.....	عوامل آسیب‌پذیری
۲۹.....	۱. عوامل مربوط به حادثه
۳۲.....	۲. عوامل اجتماعی
۳۲.....	الف. خانواده
۳۳.....	ب. نوع جامعه
۳۴.....	ج. حمایت‌های اجتماعی
۳۴.....	۳. عوامل فردی
۳۶.....	سوگواری و آسیب‌پذیری
۳۸.....	انواع رویکردهای نظری به آسیب‌پذیری
۳۸.....	۱. رویکرد زیستی-فیزیکی
۴۰.....	۲. رویکرد ساخت اجتماعی
۴۱.....	۳. رویکرد ترکیبی
۴۵.....	فصل سوم: آسیب‌پذیری زنان
۴۶.....	مقدمه
۴۷.....	آسیب‌پذیری زنان در حین بحران
۴۸.....	آسیب‌پذیری منتج
۴۸.....	۱. مشکلات اقتصادی

۴۹.....	۲. مشکلات روحی و روانی
۵۱.....	آسیب‌های اجتماعی زنان در حوادث
۵۶.....	بی‌اعتماد اجتماعی
۶۰.....	از خود بیگانگی
۶۳.....	آسیب‌پذیری اجتماعی

فصل چهارم: آسیب‌پذیری کودکان..... ۷۵

۷۶.....	مقدمه
۷۸.....	آسیب‌پذیری: در حین بحران
۷۹.....	بی‌هنجاری یا انومی کودکان در حوادث طبیعی
۸۴.....	بحران هویت
۸۷.....	انواع هویت از دیدگاه مازیا
۸۷.....	وضعیت هویت مغشوشه سران‌زه
۸۹.....	وضعیت هویت زودرس
۸۹.....	وضعیت هویت دیررس
۹۰.....	وضعیت هویت موفق
۹۲.....	خودکارآمدی اجتماعی

فصل پنجم: آسیب‌پذیری امدادگران..... ۹۵

۹۶.....	مقدمه
۹۹.....	انواع امدادگری
۹۹.....	انگیزه‌های امدادگران
۱۰۱.....	عوامل آسیب‌پذیری امدادگران
۱۰۵.....	آسیب‌های روانی
۱۰۶.....	فرسودگی شغلی
۱۱۰.....	راهبردهای مقابله در امدادگران

فصل ششم: آسیب‌پذیری سالمندان..... ۱۱۵

۱۱۶.....	مقدمه
----------	-------

۱۱۶.....	آسیب‌های جسمی
۱۱۷.....	آسیب‌های شناختی
۱۱۸.....	آسیب‌های اجتماعی سالمندان
۱۱۸.....	عدم سازگاری اجتماعی
۱۲۰.....	عدم حمایت اجتماعی
۱۲۳.....	منابع و مآخذ

www.ketab.ir

پیشگفتار

کشور ایران یکی از کشورهای حادثه‌خیز دنیا است که به طور میانگین هر هفته یک بار زلزله بالای ۳ ریشتر را تجربه می‌کند. نگاهی به آمار زلزله در ایران نشان می‌دهد که در صد سال اخیر حدود ۴۰ زمین لرزه به بزرگی ۶/۵ ریشتر رخ داده است، یعنی به طور متوسط هر ۲/۵ سال یک زمین لرزه شدید رخ می‌دهد. همچنین در طی هر ماه حدود ۸۰۰۰ نفر از ساکنین کره خاکی جان خویش را در اثر وقوع فاجعه‌های طبیعی مثل سیل و زلزله از دست می‌دهند. در خلال دو دهه گذشته حدود ۸۰۰/۰۰۰ نفر از مردم دنیا جان خود را در اثر زلزله از دست داده‌اند.

اگرچه زلزله یک حادثه طبیعی است اما به سبب آثار اجتماعی گوناگونی که دارد به یک موضوع جامعه‌شناختی تبدیل می‌شود و گروه‌های آسیب‌پذیر جدیدی را به وجود می‌آورد. سالمندان، کودکان، زنان و امدادگران آسیب‌پذیرترین گروه‌های جامعه هستند و بحران‌ها همواره آسیب‌پذیری آنان را تشدید می‌کند. بنابراین، میزان آسیب‌پذیری بر حسب جنس در بین آسیب‌دیدگان متفاوت می‌باشد.

زنان بیش از مردان هم در حین بحران آسیب‌پذیرترند. بهر بعد از بحران در معرض آسیب‌های مختلف قرار می‌گیرند. ناامنی، بی‌سرپرستی، مشکلات بهداشتی، فقدان منابع مالی و بی‌خانمانی مخاطرات بیشتری برای زنان نسبت به مردان به همراه دارد.

علاوه بر زنان، کودکان نیز از گروه‌های آسیب‌پذیر در حوادث طبیعی هستند. زلزله هرچند که تأثیرات عمیق و ماندگاری بر بزرگسالان دارند ولی آسیب‌پذیری کودکان نسبت به بزرگسالان بیشتر است. زیرا شخصیت بزرگسالان قبلاً شکل گرفته است، شخصیت کودکان در یک خانواده بحران‌زده شکل می‌گیرد و کودک مجبور است که هویت خود را در جامعه‌ای بسازد که سرشار از عوامل استرس‌زا است.

آسیب‌پذیری ناشی از زلزله، بر حسب سن در حوادث سبب شده است که سالمندان هم در ردیف گروه‌های آسیب‌پذیر در حوادث قرار گیرند. زیرا سالمندان علاوه بر مشکلات خاص سالمندی، از یک طرف به دلیل عدم سازگاری با محیط آسیب‌دیده دچار مشکل و افزایش استرس و فشار بر خانواده و جامعه، رفع نیازهای آنان در زمره اولویت‌های اولیه

قرار نمی‌گیرد. این احساس در آنها به وجود آید که آنها کل زندگی خود را از دست داده‌اند و به دلیل سنشان، زمان کافی برای بازسازی و ترمیم زندگی دوباره وجود ندارد.

در حوادث طبیعی نه تنها ساکنین منطقه حادثه‌دیده آسیب می‌بینند بلکه گروه‌های کمک‌رسان و امدادگران هم تحت تأثیر این حوادث قرار می‌گیرند و دچار فرسودگی شغلی می‌شوند. این فرسودگی بر حسن اجرای وظایف محوله، رفتار و ویژگی‌های اجتماعی آنان، تأثیر منفی می‌گذارد و آنان را دچار انزوا و ناهنجاری اجتماعی می‌کند.

مروری بر تحقیقات و مطالبی که تاکنون درباره زلزله و فجایع در ایران منتشر شده است، نشان می‌دهد: اول اینکه بخش عظیمی از دانشگاهیان و محققان اهل فکر و نخبگان هیچ گونه واکنش نسبت به فاجعه در ایران از خود نشان نداده‌اند. دوم اینکه دیگران، آنان که نوشته‌اند نیز اغلب از ابرار و جردی و سلف و نقد بر عملکرد دولت در مدیریت بحران کردند و از توصیف ساده ابعاد مالی و اجتماعی فاجعه جلوتر نرفته‌اند. در نتیجه در چند دهه اخیر نه تنها درباره آسیب‌های گروه‌های اجتماعی تحقیقاتی صورت نگرفته است، بلکه در زمینه جامعه‌شناسی فاجعه جز آثار پراکنده، هنوز دانش منظم دقیقی از فاجعه در ایران به وجود نیامده است.

درباره زلزله رودبار، بوئین زهرا، اهر، ورزقان و ... که نیم میلیون انسان کشته یا بی‌خانمان شدند به تعداد انگشتان دست کتاب و محمول فکری که حادثه‌ای با آن عظمت را تجزیه و تحلیل کند، تولید نشد.

کتاب حاضر به بررسی آسیب‌پذیری اجتماعی گروه‌های اجتماعی در زلزله پرداخته است که در بخش آسیب‌پذیری، عوامل و رویکردهای آسیب‌پذیری و در بخش آسیب‌پذیری زنان ابعادی همچون: امنیت اجتماعی، انزوای اجتماعی، اعتماد اجتماعی، بی‌نگی از خانواده و جامعه، احساس بوجی و بی‌قدرتی مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل آسیب‌پذیری سالمندان به آسیب‌های اجتماعی این قشر از جمله عدم سازگاری اجتماعی، عدم پذیرش و حمایت اجتماعی پرداخته و در بخش آسیب‌پذیری کودکان، بحران هویت، انحرافات اجتماعی و عدم خودکارآمدی اجتماعی کودکان مورد سنجش قرار گرفته است.

همچنین در بحث آسیب‌پذیری امدادگران، آسیب‌پذیری این گروه در ابعادی همچون ناهنجاری اجتماعی، فرسودگی شغلی و انزوای اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. امید است این کتاب علاوه بر باز کردن دریچه‌های جدیدی پیش روی پژوهشگران و مؤسسات مطالعاتی در زمینه آسیب‌پذیری اجتماعی، خلأ و کمبود منابع اطلاعاتی در زمینه جامعه‌شناسی گروه‌های اجتماعی را پر نماید.

امیر سلطانی‌نژاد

www.ketab.ir